

Bron:

<http://admin.nrcboeken.nl/recensie/klaagzangen-van-kunstvervalsers>

Klaagzangen van kunstvervalsers

Vrijdag 8 januari 1999 door [Erik Spaans](#)

De beste vervalsers schrijven geen boeken. Ze hebben wel wat beters te doen. Kunst vervalsen kan een uiterst lucratieve bezigheid zijn. Maar wie uit de school klapt, legt daarmee de kip met de gouden eieren op het hakblok. Boeken over het bedrog, de list en intriges in de kunstwereld worden dan ook geschreven door vervalsers die tegen de lamp zijn gelopen.

Eric Hebborn: Confessions of a Master Forger. Cassell, 404 blz. f76,20
Eric Hebborn: The Art Forger's Hand Book. Cassell, 200 blz. f49,50
Geert Jan Jansen: Magenta. Avonturen van een Meestervervalser. Prometheus, 247 blz. f29,90
Charles Dumas & Michiel Plomp: Karel la Fargue as a forger of seventeenth-century Dutch drawings. Oud Holland 112 no. 1, 1998, Nauta, 76 blz. f30,-

Dat ontmaskerde vervalsers zich in een heftig bekentenisproza verliezen als ze hun ervaringen op papier zetten, is niet zo verwonderlijk. In de jaren waarin hun activiteiten nog succesvol verliepen, kregen ze nooit de gelegenheid hun triomfen publiekelijk te vieren. Om geen verdenking op zich te laden, durfden ze hun ideeën over het broze onderscheid tussen echt en vals niet kenbaar te maken. Ook konden ze nooit eens iets kwijt over alle streken die hun handlangers in de kunsthandel ze in de loop der jaren hadden geleverd. Maar eenmaal ontmaskerd vallen die restricties weg. Dan kunnen er prestaties worden geroemd, theorieën ontvouwd en rekeningen vereffend.

De Britse vervalser Eric Hebborn maakte in 1991 van de gelegenheid gebruik om stoom af te blazen in *Confessions of a Master Forger*. De auteur is inmiddels onder mysterieuze omstandigheden overleden en aan de herziene uitgave van zijn autobiografie is nu een interessante epiloog toegevoegd. Hebborn was gespecialiseerd in het vervalsen van tekeningen van oude meesters. Hij bestreek een opmerkelijk breed terrein: van de Renaissance tot de vroege negentiende eeuw. Jarenlang slaagde hij erin zijn werk via gerenommeerde kunsthandels (Colnaghi's) en veilinghuizen (Christie's, Sotheby's) aan de man te brengen. Nadat hij was betrapt, werd Hebborn volledig buitengesloten door de reguliere kunsthandel. Zelfs zijn bijdrage aan een liefdadigheidsveiling werd door Christie's retour gestuurd. Hebborn vond een nieuwe cliëntèle buiten de gebruikelijke kanalen. Maar aan vrienden biechtte hij op bang te zijn voor zijn zakenpartners. Dat hij in zijn woonplaats Rome op straat werd overvallen en aan zijn verwondingen overleed heeft geleid tot speculaties over de criminele sfeer waarin zijn laatste afnemers gezocht moeten worden.

Chantage

De Nederlander Geert Jan Jansen richtte zich op het vervalsen van twintigste-eeuwse kunst, met name op CoBrA. Karel Appel was zijn specialisme. Het kwam Jansen niet slecht uit dat Appel zelf niet

meer goed wist wat hij allemaal geschilderd had. Bij verschillende gelegenheden schijnt Appel door Jansen gemaakte litho's of gouaches voor eigen werk te hebben aangezien. Jansen heeft Magenta geschreven in de gevangenis van Orléans. Opgepakt wegens vervalsersactiviteiten, bracht hij daar zes maanden door in afwachting van een rechtszaak die nooit zou komen.

Hoewel ze op verschillende terreinen werkzaam zijn geweest, vertonen de 'bekenntnissen' en 'avonturen' van deze vervalsers overeenkomsten. Beiden beschrijven ze cliënten die vervalsingen boven authentieke werken blijken te prefereren. Ze verbijten zich over de onzorgvuldigheden die ze in het begin van hun carrière hadden gemaakt en gaan allebei steeds meer op bestelling werken. Zelfs hun anekdotes lopen soms parallel: Hebborn en Jansen wijden allebei uit over een beeld van een mannelijk naakt met afschroefbare penis in de collectie van Peggy Guggenheim. Beide 'meesterversalers' benutten het eerste deel van hun boek om zich de rol van de avontuurlijke schelm aan te meten. Ze vertellen niet zonder trots hoe het ze gelukt is het artistieke establishment voor de gek te houden. In de latere hoofdstukken verandert de toonzetting en presenteren ze zichzelf meer als slachtoffers die door hun handlangers zijn bedrogen. 'Na een geslaagde verkoop kwam het geregeld voor dat ik het nakijken had', verzucht Jansen: 'Ik was chantabel.' Hij beklagt zich over de onbetrouwbaarheid van de tussenhandelaren die zijn werk verkochten. Eric Hebborn weet langer een montere toonzetting vol te houden, maar ook hij gaat in zijn laatste hoofdstuk tekeer tegen de handelaren van wie hij nog geld tegoed heeft.

Dat wringt een beetje: wie zich als Tijn Uilenspiegel voordoet, moet niet gaan klagen als hem een strek wordt geleverd. Maar het zelfbeklag van de bedrogen bedrieger is niet de voornaamste tekortkoming van deze boeken. Vervelender is dat de auteurs de argwanende lezer niet weten te overtuigen van het waarheidsgehalte van hun memoires.

Jansen gaat er eenvoudigweg vanuit dat de lezer hem wel zal geloven. Hij stelt doodleuk 'ter bescherming van de privacy' titels van schilderijen en namen van personen en plaatsen te hebben veranderd. Wat hij beweert valt dus nauwelijks te verifiëren.

Hebborn lijkt zich sterker bewust van de noodzaak zijn beweringen te staven. Hij noemt veel kunsthandelaren, connaisseurs, musea en instellingen bij naam en heeft een deel van zijn boek controleerbaar gemaakt. Dat wil echter niet zeggen dat het daarmee ook betrouwbaar is. De door Hebborn verstrekte gegevens blijken lang niet altijd te kloppen. Slordigheid? Of kon Hebborn het niet laten en heeft hij ook een deel van zijn bewijsvoering vervalst?

De geringe betrouwbaarheid van deze boeken betekent niet dat ze overbodig zijn. Hebborn plaatst interessante kanttekeningen bij de veronderstelde expertise van connaisseurs en maakt aan de hand van concrete voorbeelden aannemelijk dat het hen nogal eens aan praktische kennis ontbreekt. Hij betoogt overtuigend dat een expert op het gebied van tekenkunst zelf ook met pen en potlood overweg zou moeten kunnen. 'Je hoeft geen groot meester te zijn, net zo min als je een groot dichter moet zijn om andermans poëzie te kunnen beoordelen. Maar als je niet kunt lezen, kun je ook geen gedichten beoordelen.'

Jansen maakt aannemelijk dat de kunsthandel regelmatig de vermoorde onschuld speelt als er sprake is van vervalsingen. 'In de kunsthandel moet worden verkocht en zo min mogelijk worden afgekeurd. (...) Onderling wordt gestookt en geroddeld, tegenover de buitenwereld wordt zoveel mogelijk gezwegen.' Hij betoogt dat bij grafiek ('van oorsprong bedoeld om kunst te verspreiden tegen lage prijzen') het onderscheid tussen echt en vals vaak nauwelijks bestaat. Als criterium voor authenticiteit geldt dat de litho-steen of etsplaat door de kunstenaar zelf bewerkt is. Maar 'geeft een kunstenaar een gouache aan de drukker om daar een litho van te maken dan is niet hij, maar de drukker in feite de auteur van die litho's.' En als zo'n drukker méér litho's drukt dan de kunstenaar bij hem besteld heeft: zijn die extra exemplaren dan vals? De begrippen echt en vals zijn ook moeilijk toepas-

baar op het oeuvre van Andy Warhol. 'De schilderijen van Warhol zijn bijna allemaal zeefdrukken op doek. Nadat hij een aantal van de eerste drukken voltooid had, wisten zijn medewerkers ook wel hoe het moest. De kunstenaar ging liever wat anders doen. (...) Op zijn atelier ontstond een echte produktielijn.' Jansen beweert zelf werken van Warhol in diens atelier te hebben gesigneerd.

Interessant zijn de pagina's die Jansen wijdt aan de nazaten van bekende kunstenaars. Tegen betaling willen die soms een echtheidscertificaat uitschrijven. 'De weduwe van Kandinsky keurde tekeningen goed die haar man dertig jaar voor haar geboorte gemaakt zou hebben wanneer zij tien procent van de waarde betaald kreeg.'

Jansen hanteert een plompverloren schrijfstijl met zinnen als: 'Sommige mensen kijken graag naar kunst, anderen liever naar voetbal'. De uitgever had de tekst wel wat strenger mogen redigeren. Verder strooit Jansen rijkelijk met namen: veelal figuranten die opkomen en weer verdwijnen zonder dat de lezer begrijpt wat ze kwamen doen. Dat we moeten gissen of het om echte danwel gefingeerde namen gaat, bevordert de vreugde ook al niet.

Adriaan Venema

De naam Adriaan Venema is in ieder geval wél echt. Jansen heeft nog een appeltje te schillen met deze inmiddels overleden schrijver/kunsthandelaar. Venema wordt er onder meer van beschuldigd de politie op Jansen te hebben afgestuurd. Ook beklagt Jansen zich over de 'onaangename methodes' van zijn voormalige zakenpartner. Zelfs in Parijs en New York slaagde hij er niet in hem te ontlopen. Maar waarom komt hij Venema vervolgens dan wél weer helpen bij het ontruimen van diens appartement? Het merendeel van de verwijten aan het adres van Venema is van een nieuwsgierig makende vaagheid.

Méér dan Jansen (die zelf driftig handelde) neemt Eric Hebborn de kunsthandel op de korrel. Hij stelt dat het onmogelijk is daarin mee te draaien zonder vuile handen te krijgen en hij acht de handel sowieso 'an ungentlemanly business'. Over kunsthistorici laat Hebborn zich minder negatief uit. Hij ziet ze als opponenten in een tactisch spel. In *Confessions of a Master Forger* wordt beschreven hoe hij zich optimaal verdiept in de denktrant van de experts die zijn vervalsingen onder ogen zullen krijgen. In een tweede publicatie, *The Art Forger's Handbook*, legt Hebborn dat proces stapje voor stapje uit en verschaft hij gedetailleerde informatie over de werkwijze van oude meesters. De kennis van materialen en technieken die hij daarbij etaleert, maakt het boek voor een breed publiek interessant. Aankomende vervalsers worden door Hebborn geadviseerd hun werk te beschadigen. Tekeningen met afgeknipte hoekjes of scheuren (die weer met Japans rijstpapier zijn gerepareerd) maken al snel een authentieke indruk. Met signeren dient de vervalsers terughoudend te zijn aangezien dat in vroeger eeuwen maar mondjesmaat gebeurde. Wie op het vervalsen van een signatuur wil oefenen, doet er verstandig aan zich volledig op de lijnen te concentreren en niet aan de letters te denken.

Hebborn beschrijft uitgekende methodes om kenners te misleiden. Bijvoorbeeld: signeer een tekening in de stijl van kunstenaar A. met de naam van kunstenaar B. De expert zal de valse signatuur herkennen en veronderstellen dat het een latere toevoeging betreft. Vervolgens vraagt diezelfde expert zich af aan wie de tekening dan wél toegeschreven moet worden. Na enig denkwerk komt hij terecht bij kunstenaar A.

Mogelijk heeft de Haagse kunstenaar Karel la Fargue (1738-1793) twee eeuwen vóór Hebborn diezelfde truc al eens toegepast. Vast staat dat hij vervalsingen naar een bepaalde kunstenaar soms opzettelijk met een andere naam signeerde. Het laatste nummer van het kunsthistorisch tijdschrift *Oud Holland* publiceert 179 tekeningen van Hollandse meesters die in werkelijkheid door La Fargue gemaakt blijken te zijn. De auteurs veronderstellen dat La Fargue, afkomstig uit een straatarme familie, zonder bijbedoelingen is begonnen zeventiende-eeuwse meesters te kopiëren en later pas de commerciële mogelijkheden van die stijl heeft ontdekt.

